

IFJ. TÓTH ISTVÁN^{ID}

PhD-hallgató
Szegedi Tudományegyetem
Történelemtudományi Doktori Iskola
segédmuzeológus
Móra Ferenc Múzeum
e-mail: pistith95@gmail.com

Dr. Kószó István belügyi államtitkár életpályája: a Sipos–Tóth diskurzus

Aki ismerte Sipos Józsefet, az tudja, hogy előszeretettel próbált témákat ajánlani diákjainak, tanítványainak. Ez alól természetesen én magam sem voltam kivétel, számomra a Mitteleuropa-terv vizsgálatát szánta, ám azt nagy tisztelettel visszatartottam, amit bár nehezen, de elfogadott. Később szegedi múzeumi munkám során találkoztam Kószó István nevével, akinek személyéhez magánéleti okokból is kapcsolódom. Miután a tanár úrnak elmeséltem, hogy elkezdtem kutatni Kószó életpályáját, illetve azt, hogy milyen kapcsolatban állok az utódaival, milyen dokumentumokat, képeket láttam róla, felcsillant a szeme, hogy végre újból van egy közös témánk. Ennek kapcsán sokszor beszélgettünk, megvitattuk, hogy eddig milyen adatokra lehetett támaszkodni, esetlegesen milyen városi legendák léteznek, s azoknak milyen a valóságtartalmuk. Tanulmányomban röviden bemutatom Kószó István életútját, illetve a vizsgálgatás során felmerült és megvitattott kérdéseket, melyek Sipos József és köztem szóba kerültek, ezzel is emlékezve Sipos tanár úr munkásságára, emberi és tanári mivoltára.

Kószó István ügyvéd, pártelnök, országgyűlési képviselő, törvényhatósági bizottsági tag, belügyi államtitkár, felsőházi tag, szegedi közjegyző, több egyesület vezető tisztségviselője volt. A felsorolásból – amely így sem teljes – is kitűnik, hogy igen nagy pályafutást tudhatott magáénak, továbbá a lista mutatja Kószó fontosságát szegedi és országos ügyekben is. Aki Szeged helytörténetével foglalkozik, annak nem lehet ismeretlen Kószó neve, hiszen a századfordulós időszakról kezdődően a bethleni konszolidációs időszakig foglalkozó munkákban rendre fel-tűnik. Nem véletlen, hogy Sipos József tanár úrnak is ismerősen csengett ez a név, a korszaki adottságok mellett ugyanis Kószó a szegedi Kisgazdapárt alapítója is, mely párt története a tanár úr igen kedvelt témája volt. Emellett múzeumi munkája

^{ID} orcid.org/0000-0002-7104-7952

során is találkozott Kószó nevével, mivel Tömörkény István legénykori cimborája volt, s gyűjteménygyarapító munkája részeként maga is igyekezett a Kószó családtól anyagokat szerezni, ám sikertelenül.

Kószó Istvánt csak említés szintjén jelenítik meg a helytörténeti vagy országos érdekeltségű kiadványok lapjain, néha közölve a születési és halálozási dátumát, aktuálisan betöltött szerepét. Elsőként talán Habermann Gusztáv és Apró Ferenc foglalkozott vele részletesebben, az utóbbi a Tömörkény-életrajz kapcsán egy szösszenetet idéz életéből, míg az előbbi a szegedi polgárcsaládokról szóló lexikonjában egy hasámban foglalta össze életművét, sok tekintetben pontatlanul, hiányosan, téves információkkal.¹ Kijelenthetjük, ezeken kívül nem foglalkoztak személyével, a legtöbb kutató számára ismeretlen a munkássága és az életpályája.

Kószó ifjúi időszakáról nem tudunk olyan részletesen beszámolni, mint felnőttkoráról, hiszen kevesebb irat maradt fenn erről az időszakról, ám a rendelkezésre álló információkból részlegesen rekonstruálom azt. 1861. december 17-én született Szeged alsótanyai részén, a mai önálló községben, Zákányszéken, mégpedig parasztcsaládba, Kószó Ferenc és Király Erzsébet hét gyermeke egyikeként. Habermann Gusztáv, a szegedi polgárcsaládokról szóló, már említett személyi adattárában földbirtokosként aposztrofálja a családot,² ám a Könyves Zoltánnéval – Kószó István dédunokájával – készített interjú során kiderült, hogy a családi legendárium úgy tartja számon, hogy inkább zsellérek voltak, mint földbirtokosok.³ Ezt alátámasztják az országgyűlési almanachok is, amelyekben szintén az olvasható, hogy Kószó egyszerű földműves családból származott. Sipos tanár úr Habermannak adott igazat, míg én a dédunoka által elmesélt történetet tartom valószínűnek. Fennmaradt egy 1876-ból származó erkölcsi bizonyítvány, melyet Kószó István édesapjának állítottak ki. Ebben erkölcsi előélete mellett – melyet kitűnőnek és példás magaviseletűnek jellemeznek – természetesen kitérnek a vagyoni helyzetére is. Itt jegyzik meg, hogy birtokosa 12 hold és 1200 négyszögöl földnek, amihez hozzáteszik, hogy a föld igen silány minőségű.⁴ Ennek alapján a személyi adattárban szereplő földbirtokos jelzöt helyesnek tekinthetjük, ám nem a legigazabbnak. Aki jártas a vidéken, az tudja, hogy Zákányszék a Duna–Tisza közti homokhátság része. Talán nem szorul magyarázatra, hogy ezen a területen lévő termőföldek nem a legjobb minőségűek. Illik azt is megemlíteni, hogy a majd 13 holdnyi földdel hatalmas, nagy jövedelmet hozó gazdaságot nem lehet kiépíteni, még kedvező körülmények közt sem. Így helytálló lehet az az állítás, hogy Kószó István szerény anyagi körülmények között nőtt fel. Erre taníttatása is kiváló bizonyíték, hiszen a helyi papok segítettek neki, hogy mindig a megfelelő oktatásban részesüljön, mivel tehetsége már korán megmutatkozott. A szegedi piaristáknál

¹ Habermann Gusztáv: *Személyi adattár a szegedi polgár-családok történetéhez*. Szeged, 1992. 160.; Apró Ferenc: *Tizenhét irás Tömörkényről*. Szeged, 2017. 12.

² Habermann: *Személyi adattár*, 160.

³ Interjú Könyves Zoltánnéval, Kószó István dédunokájával, Szatymaz, 2020. október 27. 00:40:07 perc, Móra Ferenc Múzeum (Szeged), Történeti gyűjtemény.

⁴ Magyar Nemzeti Levéltár Csongrád-Csanád Vármegyei Levéltára (MNL-CSCSML-SZ), Szeged, XIV. 18. Dr. Kószó István Belügyi Államtitkár, Nemzetgyűlési Képviselő iratai.

végezte tanulmányait, bizonyítványaiában jól látható, hogy végig tandíjmentességet élvezett. 1882-ben érettségizett. A születési és a matúra dátumát összevetve világos, hogy későn fejezte be a középiskolát, ennek magyarázatát Sipos József és Apró Ferenc⁵ is kereste, mely végül is igen egyszerű: gimnáziumi tanulmányait 1875-ben kezdte meg – feltehetően nem volt elég ösztöndíjas hely –, s a nyolc osztályt hét év alatt teljesítette, mivel ekkor még volt lehetőség egy év alatt két évfolyamot teljesíteni. Egyetemistaként is tandíjmentességet élvezett a Budapesti Magyar Királyi Tudományegyetem jogi szakán, ahol 1886-ban végzett. Szigorlati és joggyakorlati után 1891-ben vették fel a szegedi kamara ügyvédek lajstromába.⁶

Politikai működését igen hamar, 1888-ban – huszonhét évesen – kezdte meg még joggyakornokként, amikor is belépett a szegedi '48-as és Függetlenségi Pártba, majd később az úgynevezett Kossuth-párt tagja, vezetőségének elnöke 1896-tól, a párt elnöke 1905-től lett. A párton belül nagy elismerésnek és tiszteletnek örvendett. Sokszor felvetették neki, hogy miért nem indul országgyűlési választásokon, hiszen népszerűsége akkora, hogy minden bizonnal nyerne. A közvélemény úgy tartotta, hogy túl szerény volt az induláshoz, másrészt bevallotta, hogy nem kívánja feladni ügyvédi munkáját az országos karrier érdekében, hisz nagyon szerette a szakmáját.⁷ Országos kitörésére egészen 1917-ig várni kellett, amikor Kelemen Béla a szegedi főispáni tisztség ismételt elnyerése után lemondott a mandátumáról, ezért időközi választásokat kellett tartani. Ekkor Kószót sikerült meggyőzni, illetve ő is érzett magában annyi ambíciót, hogy induljon a képviselői posztért. A választást magabiztosan megnyerte, így elkezdődhetett országos pályafutása. Természetesen a sajtóban is pozitív és örömteli visszajelzések jelentek meg.⁸ Ezen rövid parlamenti időszakában három ügyben szólalt fel, és adott be indítványokat. Az egyik a szegedi paprikatermelők megsegítését célozta, hogy a háború okozta gazdasági helyzetben megállítsák a paprika árának növekedését, illetve magának a terménynek a rekvirálását szüntessék meg. Másik indítványa kérte a negyvenkét évnél idősebb, a világháború előtt a mezőgazdaságban dolgozó fegyvernélküli segéd- és őrszolgálatos népfölkelők leszerelését, illetve hazaengedésüket azért, hogy tudjanak a földjeiken dolgozni, ezzel is enyhítve az élelmiszerellátásban akadt gondokat. Harmadrészt pedig a női egyenjogúság híveként ellenjegyezte és benyújtotta a Feministák Szegedi Egyesületének kérvényét az országgyűlés elé a női választójog kapcsán.⁹

A Nagy Háborút követő zűrzavaros időszakban Kószó visszatért Szegedre, és az ügyvédi munka szépségeiben kívánt ismét elmélyülni. Nem is hozhatott volna jobb döntést, hiszen az országos politikai élet egyik súlypontja Szegedre tevődött át 1919-ben. Aktívan részt vett az ellenforradalmi szervezkedésben, az Antiboldista Comitée (ABC) szegedi csoportjának egyik alapítója, a végrehajtó bizottság

⁵ Apró: *Tizenhét írás Tömörkényről*, 12.

⁶ Habermann: *Személyi adattár*, 142.; MNL-CSCSML-SZ, XIV.18.

⁷ *Kószó István negyven esztendő előtt és most*. Délmagyarország, 1917. augusztus 3. 4.

⁸ *Dr. Kószó István a második kerület képviselője*. Délmagyarország, 1917. július 31. 3–6.

⁹ Az országgyűlés képviselőházának naplója, 1910. XXXVII. kötet. Budapest, 1917. 73–77., XXXIX. kötet. Budapest, 1918. 189–190., XXXVIII. kötet. Budapest, 1917. 282.

tagja volt. Jelen volt, amikor Aradról az ellenforradalmi kormány Szegedre érkezett, ahogy a szegedi kormányok megalakulásánál is. Miniszteri tisztséget nem kapott, talán nem is vállalt volna, ám belügyminiszteri tanácsosi rangban működött ebben az időszakban, segítve Kelemen Béla munkáját. Ekkor tett szert arra a kapcsolati tőkére (gr. Teleki Pál, Gömbös Gyula, Zdravec István, Horthy Miklós), melyet később az országos pályáján kamatoztatni tudott.¹⁰

1919 októberében Kószó új politikai irányvonalat kezdett el képviselni. Ő és több tagtársa is úgy vélte, hogy a '48-as Függetlenségi Párt „politikai értelemben véve már történelmi lett, mert két sarkalatos fő elve, az Ausztriától való elszakadás és a Habsburg-háztól való megszabadulás már megtörtént”.¹¹ Ehhez hozzátették: „...önálló királyválasztási jogunk megnyílt. Az alkotmányozó nemzetgyűlésnek lesz a feladata megállapítani azt, hogy Magyarország milyen alkotmányformát vállal, királyságot-e vagy köztársaságot.”¹² Mivel korábbi pártjának működését, céljait elavultnak és befejezettnek tekintette, Kószó is újabb politikai lehetőségek után nézett. Ebben természetesen az is közrejátszott, hogy ő a '48-as párt Apponyi Albert-párti részét támogatta. Ezzel szemben a Becsey Károly által vezetett Károlyi-párti ágazat csatlakozni kívánt Lovászy Mártonék csoportosulásához,¹³ Kószó emiatt sem kívánt tovább a pártban maradni. Paraszti származását sohasem felejtette el, s mindig kész volt a földművesek, termelők ügyében közbenjárni, mint ahogyan azt parlamenti indítványai is mutatják. Ezért nem tarthatjuk meglepőnek, hogy 1919. október 5-én megalakította a Szegedi Egyesült Kiszgazda- és Földművespártot az alsóvárosi népkör gyűlésén, melynek nemcsak alapítója, de elnöke is lett. Ebben közrejátszhatott az is, hogy még a háborús időszak parlamentjében megismerkedett Nagyatádi Szabó Istvánnal. Még az alakuló ülésen a publikum kikiáltotta Kószót a párt szegedi III. kerületi képviselőjelöltjének az 1920-as nemzetgyűlési választásokra.¹⁴ Talán nem is csoda, hiszen ebbe a körzetbe tartozott Alsóváros és Alsótanya (ma Mórahalom, Ásotthalom és Zákányszék), ahonnan ő is származott, ahol jól ismerték. Ellenjelölt híján választási harcok nélkül megnyerte körzetét, és nemzetgyűlési képviselő lett. Ugyanez történt a szegedi I. választókerületben, ahol gróf Teleki Pál jutott mandátumhoz. Ehhez hozzá kell fűzni azt, hogy még 1919 decemberében a Keresztény Nemzeti Egyesülés Pártja és a Földművespárt helyi szervezetei megegyeztek, hogy a másik párt jelöltje ellen nem

¹⁰ Kelemen Béla: *Adatok a szegedi ellenforradalom és a szegedi kormány történetéhez, 1919.* Szeged, 1923.

¹¹ Sipos József: *A szegedi zsidóság és az 1920-as nemzetgyűlési választások.* In: Zombori István (szerk.): *A szegedi zsidóság emlékezete.* Szeged, 1990. 115.

¹² Bárány Ferenc: *Politikai pártok, társadalmi szervezetek, sajtó.* In: Serfőző Lajos (szerk.): *Szeged története 4.* Szeged, 1994. 329.

¹³ *A szegedi függetlenségi párt megkezdi szervezkedését.* Délmagyarország, 1919. október 3. 3.

¹⁴ Sipos József: *Nagyatádi Szabó István Szegeden, 1919 őszén.* In: A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve: *Studia Historica 4.* Szeged 2001. 219.

állítanak jelöltet, így garantálva a sikert.¹⁵ Emellett segítette őket az, hogy a Szociáldemokrata Párt visszalépett, és nem állított jelölteket.¹⁶

1921 márciusában–áprilisában, még az első Teleki-kormány válságának, utolsó napjainak idején a miniszterelnök felkérte Kószót a Belügyminisztérium vezetésére, hogy Tomcsányi Vilmos csak az igazságügyi tárca feladataira koncentrállhasson. Ám Kószó visszautasította a felkérést, arra hivatkozva, hogy gróf Teleki Páltól nem kapta meg a működéséhez szükséges megfelelő garanciákat.¹⁷ Ez alatt közigazgatási reform véghezvitelét értette, hogy minden pénzügyi javaslat megtárgyalása után egy közigazgatási vagy alkotmányjogi javaslat kerüljön a nemzetgyűlés napirendjére.¹⁸ Még ugyanebben a hónapban a neve ismét felröppent lehetséges miniszterként, ám ekkor az igazságügyi miniszteri poszt kapcsán. Majd a Bethlen-kormány idején felmerült a kérdés, hogy Tomcsányi Vilmos maradhat-e miniszter. Ismét Tomcsányi helyére szerették volna felkérni Kószót.¹⁹ Mint tudjuk, Tomcsányi még egy évig betöltötte ezt a tisztséget, de fontos adalék az, hogy Kószó neve újból előbukkant egy igen rangos tisztség betöltése kapcsán.

A trianoni békeszerződés aláírása után a szerb megszálló csapatok még több mint egy évig tartózkodtak a demarkációs vonalon túl, és kivonulásukra egészen 1921. augusztus 21-ig várni kellett a Tisza–Maros háromszögben, ahová Szeged egyik városrésze, Újszeged is tartozott. Nemcsak ez a terület volt megszállás alatt, hanem a Baranyától egészen Kiszomborig tartó rész is. A déli területek felszabadítására a kormány miniszteri biztosokat nevezett ki, akiknek a feladata a békés átalakulás, a polgári rend megteremtése és biztosítása volt. Ezenfelül minden felmerülő adminisztráció is őket terhelte. Baranyában Patacsi Dénes volt honvédelmi államtitkárt, a bajai háromszögben Meskó Zoltán nyugalmazott belügyi államtitkárt, a Tisza–Maros háromszögben pedig Kószó Istvánt bízták meg ezzel a feladattal.²⁰

A nyári ideiglenes teendők után ismét előtérbe került a belügyminiszteri poszt kérdése. A városi legenda úgy tartja, hogy 1921-ben még többször próbálták megnyerni őt a belügyi tárca vállalására, ám ő ezt nem kívánta megtenni, talán a szerénysége miatt is, ahogy az először történt korábban az országgyűlési képviselőség esetén. Ám 1921 decemberében megtört a jég. Ekkor Klebelsberg Kuno lett a belügyminiszter, s belügyi államtitkárként csatlakozott hozzá Kószó István. Klebelsbergget egy idő után Rakovszky Iván váltotta, ám Kószó ezek után is maradt államtitkári pozícióban. Ekkor úgy gondolta, vége belügyi karrierjének, hiszen annak vállalásakor is csak ideiglenesnek tekintette azt, és visszavonulhat, ám nem így

¹⁵ Bárány Ferenc: *Az 1920-as nemzetgyűlési választások*. In: Serfőző (szerk.): Szeged története 4, 337–340.

¹⁶ Sipos: *A szegedi zsidóság*, 127.

¹⁷ *A Teleki-kormány újabb válsága*. 8 Órai Ujság, 1921. április 14. 1.; Dr. Lengyel László és Vidor Gyula (szerk.): *Nemzetgyűlési Almanach*. Budapest, 1922. 111.

¹⁸ Sipos József: *A Kisgazdapárt és a Teleki-kormány lemondása*. In: A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve, 1978/79-1. Szeged, 1980. 254.

¹⁹ *Maradhat-e Tomcsányi miniszter?* 8 Órai Ujság, 1921. április 29. 3.

²⁰ *A miniszteri biztosok*. Az Ujság, 1921. augusztus 14. 3.; *Vasárnap hajnalban bevonultunk Újszegedre és a Tisza–Maros szögébe*. Szeged, 1921. augusztus 23. 1.

lett. Egy ciklusnyi időszakot sikerült államtitkárként tevékenykednie, 1926 októberéig töltötte be ezt a tisztséget.²¹

Az 1922. évi nemzetgyűlési választásokon ismét a szegedi III. választókerület jelöltjeként indult. Ezen a viharos választáson, ahogy az 1920. évén is, kihívó nélkül, automatikusan megszerezte mandátumát.²² Az 1926. évi decemberi választásokon azonban akkor az Egységes Párt színeiben induló Kószó István visszalépett a szegedi III. választókerületbéli indulástól. Több találgatás ismert az okra vonatkozóan. Talán az öregsége? A megromlott egészségügyi állapota? Az erőteljesen csökkent népszerűsége? Saját maga a megromlott egészségére hivatkozik. Pontos indokot nem tudunk megnevezni, több mint valószínű, hogy a felsorolt tényezők együttesen eredményezték a visszalépést. De nem tudhatjuk pontosan, hiszen az államtitkári tisztségéből felmentő, 1926. október 23-ai irat arra hivatkozik, hogy Horthy kormányzó és Bethlen István kérése mellett saját kérésére került arra sor.²³ Nem tudni, hogy esetleg nem szándékosan kívánták-e őt kitessékelni az országos szinterről. A téli választásokon Tóth Imre, a szegedi Katolikus Kör elnöke indult volna Kószó helyett, ám a körzetben tapasztalható népszerűtlensége miatt mégsem őt indították. Kószó neve így ismét előkerült, ám már csak a lista harmadik helyére rakták, ahonnan igen csekély esélye volt bejutni. Végül a lista élére Klebelsberg Kuno került.²⁴

Az országgyűlés tagjainak megválasztása után került sor a felsőházi tagok delegálására. Szeged város közgyűlése Kószó Istvánt küldte a felsőházba, aki elfogadta a tisztséget. Rövid idő után, 1927 májusában azonban Kószó lemondott a tisztségről, helyét Back Bernát vette át.²⁵ Nem tudni a pontos okot. Feltételezhető, hogy a nemzetgyűlési karrierjének befejezése kapcsán a fentebb felsorolt tényezők játszhattak közre, ám az sem elképzelhetetlen Kószó habitusából ítélve, hogy már elege lett az országos politikából, és haza kívánt költözni, vissza akart vonulni. A rossz nyelvek úgy tartják, hogy a szegedi közjegyzői tisztség csábította őt lemondásra, hiszen csak három iroda működhetett ezidőben, s az igen jó jövedelemmel járt. Nos, ezúttal nem tévedünk, ha a pénzügyi tényezőkre kitekintünk. Kószó államtitkári kinevezésekor – melyet, ahogy kiemelte, csakis pártparancsra fogadott el – megszüntette jól jövedelmező ügyvédi irodáját. A lemond(at)ása után azonban nehéz volt irodáját helyreállítani, régi ügyfeleit visszacsábítani. Nyugdija 340

²¹ Csöndes beszélgetés a hazaiért Kószó Istvánnal zsidókról, nehéz időről, vádakról, államtitkárságról és destruktív lapokról. Délmagyarország, 1927. június 12. 3–4.; Államtitkári kinevezés és az aláírt hivatali eskü, 1921. december 6., 1921. december 8. MNL-CSCSML-SZ, XIV.18.

²² Hivatalos jelöltségéről szóló értesítés, 1922. március 11. MNL-CSCSML-SZ, XIV.18.

²³ Államtitkári hivatalából való felmentés értesítése, 1926. október 23. MNL-CSCSML-SZ, XIV.18.

²⁴ Bárány Ferenc: *Az 1926-os országgyűlési választások*. In: Serfőző (szerk.): Szeged története 4, 367–369.; Megkezdődött a szegedi választási akció: Kószó István lemondott a jelöltségről, Héjjas Iván kétszer is tárgyalta a polgármesterrel. Délmagyarország, 1926. november 16.

²⁵ Bárány Ferenc: *Szeged politikai élete az 1920-as évek végén*. In: Serfőző (szerk.): Szeged története 4, 373.

pengő, mely igen kevés volt egy több unokával rendelkező nagycsaládos ember számára, aki családját ebből az összegből nem tudta eltartani, csak az addigi szerzeményeit felélni. Ezért kérvényezte eleinte, hogy Szegeden ne három, hanem négy közjegyzői állás legyen. Ám az egyik közjegyző, Heinrich István időközben elhalálozott, így Kószó ezután már a megüresedett helyre igyekezett bekerülni. Bethlen Istvánnak megírta, hogy hű szolgálata és a pártparancsok követése után szeretné, ha ezzel támogatnák őt. Megkért több pesti ügyvédet, például Rubinek Istvánt és Temesváry Imrét, hogy segítsenek az ügyében. Szegeden pedig erre egy másik közjegyzőt, régi ismerősét, Jedlicska Bélát kérte. Természetesen megkapta ezt a pozíciót, és 1928-tól egészen haláláig praktizált szegedi közjegyzőként.²⁶

Felmerülhet a kérdés, hogy Kószó István antiszemita volt-e. Sipos József tanár úr többekkel egyetemben úgy vélte, hogy igen. Ezt a kérdést először az 1920. évi választások kapcsán tudjuk megvizsgálni, azt elemezve, hogy miként viszonyult a Földműves Párt országos programjához, mely antiszemita részeket is tartalmazott. Kószót – saját maga nyilatkozata szerint – nem érdekelték az effajta megnyilvánulások, több zsidó származású barátja is volt, mint például Löw Immanuel, a szegedi zsidó hitközség főrabbija. Másfelől erre az eszközre nem volt szüksége. Az ő választókerületében, az alsótanyai vidéken főleg kis- és középparasztok éltek, a zsidóság aránya elenyésző volt, így nem volt miért, illetve nem voltak olyanok, akik ellen tudta volna alkalmazni ezt a taktikát.²⁷

A másik vizsgálendő eset az 1922. évi választások. Erre hivatkozva gondolhatják azt, hogy antiszemita volt, hiszen gróf Teleki Pál szegedi kampányának idején mondott beszédében egyértelműen a zsidóság ellen foglalt állást: „Azt hiszem, hogy győzni fog az a zászló, amit Wolff Károly itt kibontott. A zsidó politikai pártok gyászkeresztényeket keresnek és kapnak a Bárczyk, Rupertek, Rassayak személyében és uram bocsáss, hogy kimondom, egy keresztény papot is szereztek dr. Giesswein Sándor személyében. Itt Szegeden is találtak egy gyászmagyart, Ottway Károlyt, hogy azt mondhassák: íme, nem a zsidók csinálják, hanem a keresztények. Ki kell pusztítani azt a gyomot, amely ki akarja ölni ennek a városnak tiszta magyar érzését. Megfizetett bérencek, piszkos betyárok, akik fajukat megtagadva odaállnak a zsidó érdekek szolgálatába.”²⁸ E május 20-ai beszéde igen nagy port kavart, több napilap is közölte, hogy – tőle nem megszokott módon – miként nyilvánult meg a zsidókérdésben. Ezek után bárki mondhatná, hogy Kószó igenis antiszemita volt. Mégis mi szól az ártatlansága mellett? Ahogyan az előbb említettem, a szegediek többsége azért lepődött meg, mert ilyesfajta kijelentéseket Kószó korábban sohasem tett. Mindenki ismerte őt: Kószó Pista, az egyszerű, paraszti sorból érkező *szegedi embőr*, aki jámbor teremtmény, igaz keresztény ember, sohasem ítélezik, mindig megfontolt és következetes döntéseket hoz.²⁹ Saj-

²⁶ Kószó István kérelmei az állás betöltésére és az ahhoz szükséges ajánlások kérése (több dokumentum). MNL-CSCSML-SZ, XIV.18.

²⁷ Sipos: *A szegedi zsidóság*, 116.

²⁸ Teleki és Wolff együttes szereplése a Tiszában. Szeged, 1922. május 21. 5.

²⁹ Interjú Könyves Zoltánnal.

nos azonban nem állnak rendelkezésre források Kószó szándékairól. A *Délmagyarország* híres cikkében is, amikor antiszemitizmusára rákérdeztek, csak azt nyilatkozta, hogy azt „*felújíták, mint a Tótágast...*”, illetve hangoztatta, hogy több zsidó barátja is van.³⁰ Ezt bizonyítják a Löw Immanuelle folytatott levélváltásai, hiszen azokból kiderül, hogy valóban nagyon jó kapcsolatban álltak, és tisztelték egymást. Kószó gratulált Löwnek, amikor felsőházi tag lett, illetve ugyanez megtörtént fordítva is 1927-ben. Egy másik levélben, 1923-ban Löw megköszönte, hogy Kószó segített beteg leányán, amiért nagyon hálás volt.³¹ Úgy vélem, Kószó nem volt antiszemita, már csak a róla szóló történetek, családi, városi legendák, valamint hitvallása alapján sem. A megoldás ott keresendő, hogy ezt a beszédet a Tisza-szállóban adta elő Teleki kampánya során, aki a szegedi I. választókerület jelöltje volt. Ez Szeged belvárosát foglalja magában, ahol a polgárok és a kereskedők domináltak. A zsinagóga is itt található, így magától értetődik, hogy a zsidóság aránya itt volt a legnagyobb az összes szegedi körzet közül. Ebből következően a Nagy Háború utáni időszak zsidóellenessége, antiszemitizmusa, a zsidók bűnösségének hangoztatása itt erősebb. A Kószó által elmondott beszéd nem volt más, mint egy pártutasítás végrehajtása, propaganda kampányfogás, mellyel a belvárosi keresztény szavazókat kívánták megnyerni, hogy Teleki esélyeit növeljék, esetlegesen már ezzel eldöntsék a kerület választási eredményét, az ellenfél viszályozását kikényszerítve. Kószó kénytelen volt beszározni a nevét azért, hogy ő is mandátumhoz jusson, s hogy betartsa a pártutasításokat, melyeket tiszteletből és lojalitásból mindig követett. Talán a Bethlennek írt – közjegyzői állással kapcsolatos – levelében erre a pártutasításra is utalhatott, mint amelyet kénytelen volt betartani.

Egy igazi szegedi polgár számára a társasági, egyesületi élet az élet lényeges részét alkotja, ami Kószó Istvánnál sem volt másképp. Több egyesületnél is vezető vagy tiszteletbeli tisztségeket kapott. Elsőként kívánom megemlíteni, hogy a Szegedi Torna Egylet elnöke volt. Ő maga talán sohasem volt sportos alkat, hiszen a Tömörkénnyel közös állítólagos névjegykártyájukon a „szobatornászok” jelölés is szerepelt. Ez utalhatott arra, hogy a tornát inkább támogatják, mint művelik. Ez a sportegyesület – a Szegedi Atlétikai Klub mellett – a polgári vonalat képviselte, ahol női és férfi tornászok egyaránt képviseltették magukat az országos élvonalban.³² Kószó tagja volt a – már az újjászerveződő – Szegedi Belvárosi Kaszinónak, majd később, 1921-től alelnöke lesz a társaságnak.³³ Ez az egyleti forma – mint azt jól tudjuk – a reformkortól kezdve igen fontos polgári, társadalmi, olykor politikai színhely volt. A kor aktuálpolitikai viszonyaihoz alkalmazkodva Kószó továbbá elnöke lett az 1899-ben a Szeged Belvárosi Népkörből kiváló és önállósuló Függetlenségi Népkörnek. Nem elhanyagolandó, hogy nemcsak Szegeden, de a

³⁰ Csöndes beszélgetés a hazaiért, i. m.

³¹ Löw Immanuel levelei Kószó Istvánhoz, 1923. április 22., 1927. január 17. (2 levél) MNL-CSCSML-SZ, XIV.18

³² Nagy Miklós: *Sportélet*. In: Serfőző (szerk.): Szeged történet 4, 746.

³³ Czimmer Károly: *A Szegedi-Belvárosi Kaszinó százéves története*. Szeged, 1929.

hozzákapcsolódó tanyavilágban, kiváltképp a felsőtanyai részeken is munkálkodott. 1898-ban Kószó vezetésével megalakult a Szatymazi Népkör, melynek sokáig elnöke, ideiglenes elnöke lett.³⁴ A művészetek és a kultúra pártolását is szívügyének tekintette, hiszen a Városi Könyvtár és Múzeum Bizottság tagja volt. Számomra, mint múzeumi dolgozónak, nagyon fontos ennek a bizottságnak a tagsága. Meg kell említeni azt is, hogy ugyanitt tevékenykedett a szegedi műpártolás egyik kiemelkedő alakja, Back Bernát, akivel együtt Kószó István is aktív részt vállalt a múzeum műtárgygyarapítási feladataiból, mint például az antik – Laokoón, Diszkoszvető-szobor – másolati gliptotéka kialakításából, illetve az intézmény szervezési feladatai ellátásában is részt vettek.³⁵ Ezenfelül Kószó a Szeged-Csongrádi Takarékpénztár nyugdíjbizottsági pótagja, a Szegedi Gazdasági Egyesület tiszteletbeli elnöke, az Alföldi Magyar Közművelődési Egyesület igazgatója tagja, a Magyar Szent Korona Országai Vöröskereszt Egyesület szegedi választmányának tagja, illetve a Röszei Gazdakör tisztikarának tagja is volt.³⁶

Kószó István 1932. július 7-én déli 12 órakor hunyt el Szegeden, hetvenéves korában. A halotti anyakönyvi kivonata szerint halálát cukros húgysav és szívizom-elfajulás okozta. Halálhíre sokakat megrendített, az összes szegedi lap foglalkozott vele. Végső nyughelyére a szegedi Dugonics, más nevén deszkás temetőben helyezték. Temetésén rengetegen vettek részt, a gyászbeszédet dr. Somogyi Szilveszter polgármester mondta, szertartását pedig nem más, mint Glattfelder Gyula püspök celebrálta.³⁷

E rövid tanulmányban bemutattam Kószó István életpályájának egy szeletét. Nem véletlenül helyeztem a hangsúlyt politikai pályafutására, hiszen Sipos József tanár urat ez az aspektus érdekelte a leginkább a Kószó-életműből, s a teljes életút ismertetése egy tanulmánykötetbe nem férhet bele.

Kedves Tanár Úr! A konferencián elhangzottak mellett így is meg kívánok emlékezni Rólad, s a jelen tanulmányt a tiszteletedre ajánlom. Isten nyugosztaljon!

The career of Dr. István Kószó, secretary of the interior ministry

István Kószó was party president, lawyer, secretary of the interior ministry, notary, also famous citizen of Szeged, however, his life story is still unknown after hundred years. In his time, at the turn of the 19th and 20th centuries, he was a well-known person in the city of Szeged, and also in the region. This article focuses mainly on his political career, because prof. Dr. József Sipos was more interested

³⁴ Habermann: *Személyi adattár*, 160.

³⁵ Szabó Tamás: *Joó Ferenc legjelesebb alkotása: Zsótér Andor portréja 1846-ból*. In: Bárkányi Ildikó – F. Lajkó Orsolya (szerk.): *A Móra Ferenc Múzeum Évkönyve 2018.*, Új folyam 5. Szeged, 2018. 269.

³⁶ MNL-CSCSML-SZ, XIV.18.; Fodor Ferenc: *Gazdasági egyesületek Szeged környékén*. In: *Acta Academia Agriensis, Sectio Historiae, XXXVIII*. Eger, 2010. 155.

³⁷ Dr. Kószó István meghalt. Délmagyarország, 1932. július 8. 3.; Ma délután temetik el dr. Kószó Istvánt. Délmagyarország, 1932. július 9. 2.; Nagy részvét mellett temették el szombaton délután dr. Kószó Istvánt. Délmagyarország, 1932. július 10. 3.

in this aspect of Kószó's life. His nationwide political career started in 1917, during the Great War, when he became a member of parliament. After the war and during the chaotic period, he came back to Szeged to work again as a lawyer. It proved to be a good choice, as the base of the counterrevolution moved to Szeged during this time and he was able to make contact with the leading political figures (like Miklós Horthy, Pál Teleki, István Bethlen). In the 1920's, he made a national political career with the help of these contacts. The article also focuses on the titles he received or wanted to obtain, how he won the MP elections in Szeged, on his alleged antisemitism, and whether he should have retired from the parliament, from the ministry. I will also examine his associations in Szeged, where he was president, vice-president and honorary president. The article is dedicated to prof. Dr. József Sipos, to our teacher, who passed in 2021.